

Polska Karta Praw Ofiary

Wszystkie polskie organizacje, instytucje i osoby prywatne stykające się w swojej pracy z ofiarami przestępstw postanowiły dla poprawienia sytuacji ofiar w Polsce podpisać ten dokument.

Mając na względzie:

- zagwarantowaną w Konstytucji Rzeczypospolitej przyrodzoną i niezbywalną godność człowieka i obywatela, będącą źródłem jego wolności i praw, które władze publiczne mają obowiązek szanować i chronić (art. 30 Konstytucji RP);
- fakt, iż Rzeczpospolita Polska jest państwem prawa, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej, w którym każdy ma obowiązek przestrzegania prawa (art. 2 i art. 83 Konstytucji RP);
- zalecenia wypracowane przez międzynarodową społeczność kształtujące politykę postępowania z ofiarami przestępstw, a w szczególności:
- deklarację ONZ o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy z 1985 r.,
- europejską konwencję o kompensacji dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy z 1983 r.,
- zalecenia Rady Europy nr R (85)11 w sprawie pozycji ofiary w prawie i procesie karnym,
- zalecenia Rady Europy nr R (87)21 w sprawie zapobiegania wiktyimizacji i pomocy dla ofiar przestępstw;

oraz

- rozumiejąc, iż posiadanie prawa oznacza rzeczywistą możliwość korzystania z procedur gwarantujących ich realizację, zwłaszcza gdy są one naruszane lub nie wypełniane;
- rozumiejąc potrzebę podniesienia kultury prawnej poprzez realną egzekucję praw obowiązujących;
- kierując się dobrem ofiar przestępstw oraz chęcią pomocy i naprawienia doznanej przez nie krzywdy,

postanawiamy spisać i upowszechnić Polską Kartę Praw Ofiary.

I. Definicja i zakres uprawnień

1. Ofiarą w rozumieniu Karty jest osoba fizyczna, której dobro prawem chronione zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo, a także jej najbliżsi.

(art. 115 § 11 kodeksu karnego, rezolucja 40/34 Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 29 listopada 1985 r., deklaracja podstawowych zasad sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy, pkt A [ONZ 85], art. 47 Konstytucji RP, art. 49 i art. 51 § 2 kodeksu postępowania karnego).

2. Ofiara ma prawo do: (1) pomocy; (2) godności, szacunku i współczucia; (3) wolności od wtórnej wiktyimizacji; (4) dostępu do wymiaru sprawiedliwości; (5) mediacji i pojednania ze sprawcą; (6) do restytucji i kompensacji.

(ONZ 85, art. 2 Konstytucji RP, art. 2 § 1 k.p.k.)

3. Ofiara niezależnie od tego, czy ujawniony został sprawca przestępstwa i czy ma miejsce postępowanie karne (kiedy ofiara uzyskuje status pokrzywdzonego), bądź cywilne (kiedy ofiara uzyskuje status poszkodowanego) oraz niezależnie od więzi rodzinnej łączącej sprawcę i ofiarę, winna uzyskać potrzebną jej pomoc prawną, materialną, medyczną, psychologiczną i socjalną.

(art. 2, art. 31 pkt 1 i 2, art. 32 Konstytucji RP, art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k., art. 49 § 1 k.p.k.)

II. Prawo do godności, szacunku i współczucia

4. Ofiara ma prawo do traktowania jej z godnością, szacunkiem i współczuciem. Do szczególnego przestrzegania tego prawa zobowiązani są przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości, służby zdrowia i służb socjalnych.

(art. 47 Konstytucji RP, art. 1 ust. 2 oraz art. 14 ust. 3 ustawy o Policji z 1990 r., deklaracja o Policji przyjęta w 1979 r. przez Radę Europy, oraz kodeks ONZ postępowania funkcjonariuszy porządku prawnego [rezolucja nr 34/169 Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 17 grudnia 1979 r.], art. 30 ustawy o zawodzie lekarza w zw. z art. 12 i art. 13 kodeksu etyki lekarskiej z 1993 r., art. 8 k.p.a. z 1960 r.)

5. Nie można przerzucać odpowiedzialności za przestępstwo ze sprawcy na ofiarę. Nie można usprawiedliwiać przestępstwa tradycją, kulturą, stereotypami minimalizującymi winę sprawcy.

III. Prawo do bezpieczeństwa i zakaz ponownego dręczenia ofiary

6. Ofiara ma prawo do bezpieczeństwa i ochrony oraz poszanowania jej życia rodzinnego i prywatnego. Ofiary nie wolno ponownie dręczyć - należy dołożyć wszelkich starań, by uniknęła ona powtórnej wiktyimizacji. Oznacza to zakaz wkraczania w prywatność ofiary i jej rodziny ze strony wszystkich, którzy stykają się z nią w związku z popełnionym przestępstwem, w szczególności: przedstawiciele organów państwowych, służb medycznych i socjalnych, mediów.

(art. 8 konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r. [KE], art. 19 § 3, art. 20 k.p.k.)

7. Ofiara ma prawo do traktowania ze szczególną troską i powagą przez organy wymiaru sprawiedliwości i organy ścigania. Postępowanie w sprawie powinno być prowadzone tak, by uwzględniać interesy i stan ofiary. Jej przesłuchania winny być: ograniczone do minimum, prowadzone w sposób kulturalny, wolne od opóźnień, odwołań i zmuszania ofiary do wielokrotnego przeżywania na nowo tragedii, jakiej doświadczyła.

(art. 30 Konstytucji RP, art. 231 k.k.)

8. Ofiara ma prawo do bezpieczeństwa osobistego, a obowiązkiem policji i prokuratury jest jej to bezpieczeństwo zapewnić.

(art. 14 ust. 3 i art. 15 ust. 1 pkt 3 ustawy o Policji, art. 231 § 1 k.k.)

9. Ofiara może zażądać utajnienia swoich danych osobowych.

(art. 184 k.p.k.)

10. Ofiara ma prawo domagać się zastrzeżenia danych dotyczących jej miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości prokuratora lub sądu.

(art. 191 § 3 k.p.k.)

11. Ofiara ma prawo do zachowania anonimowości w sprawozdaniach prasowych, telewizyjnych, w Internecie i w innych mediach, dotyczących jej sprawy.

(art. 13 pkt. 2 ustawy - Prawo prasowe)

12. Właściwe organy państwowe są zobowiązane do przyjęcia każdego zawiadomienia o przestępstwie zgłoszonego przez ofiarę i podjęcia odpowiedniej interwencji. Dotyczy to również sytuacji, gdy zagrożenie pochodzi od osoby dla ofiary bliskiej lub gdy ofiarą jest dziecko.

(art. 9, 10, 12 k.p.k., art. 15 ust. 1 pkt 3 ustawy o Policji, rozporządzenie Rady Ministrów z 17 września 1990 r., Dz. U. nr 70, poz. 409, w sprawie trybu legitymowania, zatrzymywania osób, dokonywania kontroli osobistej oraz przeglądania bagaży i sprawdzania ładunku przez policjantów)

13. Właściwe organy państwowe są zobowiązane do przyjęcia każdego zawiadomienia zgłoszonego przez osobę trzecią i podjęcia odpowiedniej interwencji.

(art. 304 k.p.k., art. 231 k.k.)

14. Ofiara ma prawo do uzyskania fachowej pomocy: psychologicznej, medycznej, materialnej i prawnej od momentu zgłoszenia naruszenia lub groźby naruszenia dobra prawem chronionego. Oznacza to m.in. prawo do wsparcia psychicznego, prawo do fachowej pomocy psychologicznej i prawnej od momentu zawiadomienia o przestępstwie.

15. Ofiary przestępstw o podłożu seksualnym powinny być przesłuchiwane przez funkcjonariuszy policji tej samej płci, a gdy ofiarą jest dziecko, przesłuchanie powinno odbywać się w obecności psychologa lub osoby, którą dziecko darzy zaufaniem.

16. Ofiara nie powinna być narażona na dodatkowe dolegliwości wynikające z konieczności kontaktu ze sprawcą czynu niedozwolonego. W sądach powinny istnieć odrębne pomieszczenia dla ofiar przestępstw, by nie były one narażone przed rozprawą na kontakt z oskarżonym, jego bliskimi i znajomymi.

IV. Prawo ofiary jako strony postępowania karnego do wymiaru sprawiedliwości

17. Ofiara ma prawo do swobodnego dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Ofiara ma prawo w granicach przewidzianych w ustawie w sposób wolny od jakiegokolwiek przymusu lub oporu kształtować swoje interesy prawne.

(art. 6 KE)

18. Prawo ofiary do pomocy i reprezentacji prawnej powinno być przynajmniej zrównane z prawami przysługującymi oskarżonemu. Ofiara powinna mieć np. prawo do bezpłatnego pełnomocnika, w tych samych przypadkach, w których przyznaje się prawo sprawcy do obrońcy z urzędu.

19. Ofiara w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego może działać jako strona w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Od wniesienia aktu oskarżenia aż do momentu jego odczytania w sądzie ofiara może złożyć oświadczenie, że chce działać jako strona w charakterze oskarżyciela posiłkowego. W razie powtórnego wydania przez prokuratora postanowienia o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania pokrzywdzony może w terminie miesiąca wnieść swój akt oskarżenia do sądu.

(art. 53, 54 i 55 k.p.k.)

20. Ofiara ma prawo do rzetelnej, zrozumiałej dla niej i wyczerpującej informacji o przysługujących jej prawach i procedurach ich dochodzenia.

(art. 16 k.p.k. w zw. z art. 2 i 83 Konstytucji RP)

21. Ofiara ma prawo do rzetelnej, zrozumiałej dla niej i wyczerpującej informacji na temat toczącego się w sprawie postępowania.

22. Ofiara ma prawo do wystąpienia z powództwem cywilnym w celu dochodzenia w postępowaniu karnym roszczeń majątkowych wynikających bezpośrednio z popełnienia przestępstwa. Ofiara może to uczynić aż do rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej.

(art. 62 k.p.k., art. 69 k.p.k.)

23. Ofiara powinna mieć prawo do zebrania potrzebnych w jej sprawie dowodów bez narażenia na dodatkowe koszty. Dotyczy to między innymi obdukcji lekarskiej i pomocy psychologicznej.

24. Ofiara ma prawo brać udział w czynnościach śledztwa lub dochodzenia toczącego się w jej sprawie.

(art. 49 § 1 k.p.k., art. 302 § 2 k.p.k., art. 316-318 k.p.k.)

25. Ofiara ma prawo do składania wniosków o dokonanie czynności w toku postępowania przygotowawczego, a więc zanim sprawa trafi do sądu.

(art. 315 k.p.k.)

26. Ofiara ma prawo wglądu do akt sprawy i sporządzania odpisów dokumentów występujących w sprawie.

(art. 156-157 k.p.k., art. 159 k.p.k.)

V. Prawo ofiary jako strony postępowania karnego do mediacji i pojednania ze sprawcą

27. Ofiara ma prawo do mediacji i pojednania ze sprawcą. Ofiara ma prawo wystąpić z taką inicjatywą do prokuratora lub do sądu.

(art. 53 § 3 k.k., art. 60 § 2 pkt 1, 2 k.k., art. 46 k.k., art. 66 § 3 k.k., art. 320 k.p.k., art. 339 § 4 k.p.k., art. 489 § 2 k.p.k.)

28. Ofiara ma prawo w sprawach z oskarżenia prywatnego do pojednania i ugody.

(art. 489, 492-494, 499 k.p.k.)

29. Ofiara ma prawo na swój i oskarżonego wniosek do porozumienia się ze sprawcą w kwestii naprawienia szkody lub zadośćuczynienia.

(art. 341 § 3, 4 k.p.k.)

VI. Prawo ofiary do restytucji poniesionych szkód

30. Ofiara ma prawo do restytucji poniesionych przez nią szkód.

(A. 8-11 ONZ 85, art. 46 k.k., art. 62 k.p.k.)

31. Sprawca czynu zabronionego powinien wyrównać ofierze poniesione szkody (czyli dokonać restytucji). Przewstępny albo osoby trzecie odpowiedzialne za ich zachowanie powinni dokonać sprawiedliwej restytucji na rzecz ofiar, ich rodzin lub osób pozostających na utrzymaniu. Restytucja powinna obejmować: zwrot własności, zapłatę za doznaną krzywdę lub poniesioną szkodę, zwrot wydatków poniesionych w wyniku wiktylizacji, zabezpieczenie usług oraz przywrócenie praw.

(A. 8 ONZ 85)

32. Jeżeli sprawca lub inne uprawnione instytucje (np. ubezpieczenie) nie wyrówna szkód poniesionych przez ofiarę, powinno się dążyć do zapewnienia kompensacji materialnej ze strony państwa:

a) ofiarom, które doznały ciężkiego uszkodzenia ciała lub uszczerbku na zdrowiu fizycznym lub psychicznym w wyniku poważnych przewstępstw,

b) rodzinie, a w szczególności osobom pozostającym na utrzymaniu ofiar, które poniosły śmierć lub które dotknęło kalectwo fizyczne lub psychiczne w wyniku takiej wiktylizacji.

(A. 12 ONZ 85)